

قلعه فلک الافلاک

قلعه فلک الافلاک یکی از مشهورترین جاذبه‌های تاریخی و گردشگری استان لرستان است که در بالای تپه‌ای باستانی و در مرکز شهر خرم‌آباد قرار دارد.

قلعه فلک الافلاک از شرق و جنوب شرقی به رودخانه خرم رود، از غرب به خیابان امام خمینی و از شمال به خیابان فلک الافلاک محدود می‌شود.

از تاریخ ساخت قلعه فلک الافلاک و بانی آن، اطلاعات دقیقی در دست نیست اما بر اساس شواهد موجود، بنای اولیه این قلعه به زمان شاپور اول ساسانی در قرن سوم میلادی بازمی‌گردد. ساسانیان در حدود منطقه کنونی خرم‌آباد، شهری با نام شاپورخواست ساختند و از این دژ به عنوان مرکز حکومتی و نظامی استفاده می‌کردند. شاپورخواست بعدها ویران و در حدود سده هفتم هجری قمری، شهر خرم‌آباد فعلی به جای آن بنا شد.

وسعت تقریبی قلعه فلک الافلاک 5300 مترمربع است و دارای 8 برج، 2 صحن و 300 جان‌پناه می‌باشد. فضای داخلی قلعه به 4 تالار نسبتاً بزرگ پیرامون و تعدادی تالار و اتاق تقسیم شده است. ارتفاع بلندترین دیوار تا سطح تپه 23 متر است. مصالح بکار رفته در ساخت این قلعه، سنگ، آجر، خشت و ملات گچ و آهک است. ورودی بنا در سمت شمال و در بدنه برج جنوب غربی تعبیه شده که پس از گذر از راهروی ورودی، به حیاط اول متصل می‌گردد. در گوشه شمال شرقی حیاط اول یک حلقه چاه آب به عمق 40 متر وجود دارد که آب مورد نیاز ساکنان قلعه از آن تأمین می‌شده است (البته اکنون نیز قابل بهره‌برداری می‌باشد).

از ویژگی‌های اصلی این بنا می‌توان به قرارگیری بر فراز صخره‌های سنگی و اشراف کامل آن به دره تاریخی خرم‌آباد و جاری شدن چشمه پرآب گلستان از دامنه شمالی تپه اشاره نمود. مجاورت قلعه فلک الافلاک با غارهای پیش از تاریخ دره خرم‌آباد، سنگ نوشته خرم‌آباد، مناره آجری، پل شکسته (پل شاپوری) و گرداب سنگی، بیانگر پیوستگی تاریخی این قلعه با آثار مذکور است.

این قلعه در منابع تاریخی مکتوب، با نام‌های متفاوتی چون دژ شاپور خواست، سابرخواست، دزبر و قلعه خرماباد یاد شده است. نام «فلک الافلاک» (به معنای سپهر سپهران)، عنوانی است که از دوره قاجاریه برای این قلعه در نظر گرفته شد و از آن روزگار تا به حال باقی مانده است. در واقع وجه نامگذاری این بنا، شاید به دلیل وجود دوازده برج قلعه که اشاره‌ای به دوازده برج فلکی دارد، باشد. علاوه بر این نام قلعه ممکن است استعاره‌ای از دست نیافتنی بودن آن باشد.

این قلعه در دوره‌های گوناگون، دستخوش تغییر و تحولات متعددی شده است که بیشترین این تحولات مربوط به دوره صفویه تا قاجار می‌باشد. بر اساس مدارک موجود، تا حدود صد سال پیش، بارویی دوازده برجی در پیرامون بنای فعلی وجود داشته که اکنون آثار این برج در محوطه شمال غربی قلعه دیده می‌شود.

این قلعه به لحاظ موقعیت استراتژیکی خود، در قرن چهارم هجری قمری به مقر حکومت آل حسنویه و گنجور در زمان آل بویه تبدیل شد. قلعه فلک الافلاک در زمان حکومت خاندان بدر (قرن چهارم هجری قمری)، به عنوان خزانه سلطنتی کاربرد داشته و در زمان اتابکان لر کوچک و والیان لرستان در دوره صفویه و قاجاریه، مقر حکومتی بود. در دوره پهلوی اول و دوم، کاربرد این قلعه به ترتیب پادگان نظامی و زندان سیاسی بوده است.

در حال حاضر قلعه فلک الافلاک که پس از ثبت در فهرست آثار ملی کشور به «موزه فلک الافلاک» تغییر نام داده است، شامل بخش‌های مردم‌شناسی، هنرهای سنتی و باستان‌شناسی می‌شود. در تالار موزه مردم‌شناسی، عکس‌ها و مدل‌های کوچک و بزرگ متعددی از شیوه‌ها و رسوم گوناگون زندگی مردان و زنان عشایر و روستای منطقه لرستان به نمایش گذاشته شده است.

از دیگر آثار دیدنی این موزه در بخش مردم‌شناسی، سنگ قبرهای اهالی منطقه است که با دیگر نواحی ایران تفاوت جالب توجهی دارند. در این نواحی رسم بوده که بالای قبر، سنگی عمودی قرار می‌دادند و روی آن صحنه‌هایی از زندگی فرد درگذشته حجاری می‌نمودند. در تالار باستان‌شناسی موزه تعداد زیادی اشیای ارزشمند مفرغی، سفالی و سنگی متعلق به هزاره‌های پیش از میلاد به نمایش گذاشته شده است. این آثار طی سالیان اخیر از حفاری‌های گروه‌های باستان‌شناسی یا حفاران غیرمجاز و قاچاقچیان ضبط شده است. این آثار بیانگر دیرینگی و پیشرفت تمدن کهن منطقه لرستان می‌باشند.

آدرس: خرم‌آباد - خیابان امام (ره) - دوازده برجی

